

MEER BELEVINGSWAARDE OP DE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS DEN HELDER MET VERHALENROUTE OVER ROEMRUCHE HELDEN

Regina van de Berg & Elise de Bruijn



Leden van theatergroep Ouderwetz kropen in de huid van personen die hier zijn begraven, met uiterst links 'Dorus Rijkers' en uiterst rechts 'Jozef Polak'.

Wie was Dorus Rijkers? Het is een naam die terugkomt op meerdere straatnaambordjes in Den Helder, net als die van Cornelis Dito en Cornelis van Herwerden. Hoe kwam Jacob Bakker aan zijn bijnaam 'Tabbie' en wie rust er op de Algemene begraafplaats op het noordelijkste puntje van Noord-Holland onder de oudste steen, uit 1671? Deze verhalen dreigden verloren te gaan. Gelukkig zijn ze sinds 15 april 2024 multimediaal vastgelegd in de Verhalenroute op de meer dan vierhonderd jaar oude begraafplaats.

‘Je kon vragen naar Jacob Bakker wat je wilde, niemand die hem kende.

Maar als je naar Tabbie vroeg, wist iedereen ’t.’

– Maarten Noot, historische verhalenverteller

Dat de verhalen verloren dreigden te gaan, komt omdat veel van de verhalen *verteld* werden en nog niet waren opgeschreven. Dat vertellen deden gepassioneerde leden van de Stichting Historische Grafmonumenten en de Helderse Historische Vereniging, zoals Maarten Noot en Jack Ambriola. Hun rondleidingen zaten altijd vol. ‘Die verhalen mogen we niet verliezen’, zei op een dag Monique Markus van de gemeente Den Helder, verantwoordelijk voor de begraafplaats en de aanjager van de Verhalenroute. ‘Niemand heeft tenslotte het eeuwige leven en wat dan?’

Geschiedenisbewaarders

Want het is niet zo dat er veel jongere geschiedenisbewaarders klaarstaan om het stokje over te nemen. Tegelijkertijd is juist het bewaren en uitdragen van de geschiedenis belangrijk. De verhalen van de roemruchte helden die op de Algemene begraafplaats hun laatste rustplaats hebben gevonden, vertellen een belangrijk deel van de geschiedenis van de gemeente Den Helder. En ze zijn actueler dan je zou denken. Want Den Helder refereert nog steeds aan zijn roemruchte verleden, bijvoorbeeld als stad van walvisvaarders en redders van schipbreukelingen – Dorus Rijkers (1847-1928) was een landelijk bekende held. En het Nationaal Reddingmuseum Dorus Rijkers is, uiteraard, in Den Helder gevestigd.

Het is een kleurrijk gezelschap dat voorbijkomt in de verhalen: lokale zeelieden, bestuurders, een huisarts die ook verzetsheld was en gewone burgers, onder wie slachtoffers van oorlogsbombardementen. Ieder heeft op zijn en haar manier bijgedragen aan de gemeenschap. Door hun verhalen te delen, wordt de begraafplaats getransformeerd tot een openluchtmuseum waar de bezoeker al wandelend kan leren over de maritieme en sociale geschiedenis van de stad.

De noodzaak van nieuwe functies

De constatering dat de verhalen vastgelegd moesten worden, past in een breder kader: gemeentes en andere eigenaren geven overal in het land nieuwe functies aan de begraafplaats. Zo ook Den Helder, die de Algemene begraafplaats meer als wandelpark wil positioneren met als specifieke functies begraven en als bijzetten of verstrooien. Vooral het wandeldeel is belangrijk, omdat het een prachtige plek is om je hoofd leeg te maken, te mijmeren of op een bankje zittend te genieten van de serene rust. In een eerder artikel in *Terebinth* 2025-3, ging cultuurhistoricus Anita van Breugel al in op het bijzondere funeraire erfgoed dat hier te vinden is.

De noodzaak van nieuwe functies, waaronder het vergroten en ‘in de markt zetten’ van de belevingswaarde van begraafplaatsen, wordt landelijk op grote schaal gevoeld; de beheer- en onderhoudskosten stijgen, terwijl de vraag naar begraven afneemt. In Den Helder geldt dat ook, hoewel de gemeente heeft aangegeven dat beheer en onderhoud niet kostendekkend hoeven te zijn. De gemeente ziet de begraafplaats meer als een park, dus als openbaar groen.

Historische verhalenvertellers

Terug naar het verhogen van de belevingswaarde door het multimediaal vastleggen van de verhalen. Die kwamen in het bijzonder van de historische verhalenvertellers Maarten Noot en Jack Ambriola. De Stichting Historische Grafmonumenten en de gemeente Den Helder sloegen de handen ineen en besloten een project op te zetten: Verhalenroute Algemene begraafplaats Den Helder. Zij benaderden Regina van de Berg van Red Thunderbird's House of Story Leadership om de unieke verhalenroute te maken.



Deelnemer scant QR-code. Foto Peter van Aalst

In het najaar van 2023 startte het project. Maar liefst veertig verhalen, gevat in vijf thema's, werden opgenomen voor video en podcast. Ook werd er een professionele website voor de verhalen ontwikkeld. De thema's zijn: Zeerredders en walvisvaarders, Oude stenen, Grote monumenten, Joodse begraafplaatsen en Bonus. In de laatste categorie is een algemeen verhaal over de begraafplaats opgenomen, evenals verhalen over het bijzondere Sprin-gerplantsoen (een uitbreiding van de begraafplaats uit

Door verhalen te delen, transformeert de begraafplaats als het ware tot een openluchtmuseum waar bezoekers al wandelend kunnen leren over de maritieme en sociale geschiedenis van de stad.

‘Waar de dood het leven eindigt, houdt het verhaal het levend.’

– Regina van de Berg / Red Thunderbird

begin vorige eeuw), de restauratiewerkzaamheden van een groot aantal historische graftekens en het monument voor bombardementslachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog.

Kijken, luisteren en lezen

Veel van de verhalen zijn afkomstig uit boeken geschreven door de lokale geschiedschrijver Jan T. Bremer. Hij was een begenadigd schrijver en verteller die in 2023 overleed – en die natuurlijk zijn laatste rustplaats heeft op zijn geliefde begraafplaats. Ook Jack Ambriola schreef een boek. Hij vertelt daarin verhalen over de Joodse begraafplaats. De verhalen uit de Verhalenroute zijn in ongewijzigde vorm ook op de website te vinden. De uitgever van het boek is de Helderse Historische Vereniging. Maarten Noot struinde door vele archieven om alle verhalen zo getrouw mogelijk te kunnen vertellen. Peter van Aalst van Red Mouse Videoproducties legde alles vast op video en in een podcast. Dat was nog niet altijd gemakkelijk, zo herinneren de verhalenvertellers zich: ‘We moesten ons verhaal vaak opnieuw vertellen. Of wachten omdat er een vliegtuig of helikopter overvloog.’

Bijzonder aan de Verhalenroute is dat deze al tijdens de ontwikkeling verschillende mensen en lokale organisaties bij elkaar bracht. Zo werd het leeuwendeel van het project georganiseerd en uitgevoerd dankzij het enthousiasme

van en de samenwerking tussen de gemeente Den Helder, de Stichting Historische Grafmonumenten, de Helderse Historische Vereniging, Red Thunderbird en Red Mouse Productions. De twee bedrijven sponsorden een deel van de Verhalenroute met hun inzet. De financiering kwam voor rekening van het lokale wijkconvenant Samenwerken in de Wijk.

Bestuursleden van de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) raakten tijdens een open dag van de Helderse begraafplaats zo enthousiast dat besloten werd om er haar regiobijeenkomst in mei 2025 te organiseren. Ter ere van het dertigjarig bestaan van de LOB, droeg de gemeente Den Helder met de opgedane ervaring bij aan de LOB-publicatie *Verhalen bij het graf*, een handleiding voor het ontsluiten van verhalen via QR-codes.

Verhalenroute uitbreiden

Den Helder is nog niet klaar met de begraafplaats. De Stichting Historische Grafmonumenten wil de komende jaren de Verhalenroute samen met de gemeente uitbreiden, de verbinding tussen de begraafplaats en de stad versterken en verder onderzoeken hoe de rol van de begraafplaats er in de toekomst uit gaat zien. Activiteiten rond bijzondere feestdagen zouden de nieuwe functie van de begraafplaats verder kunnen versterken en de verhalen

‘Je moet de leuke dingen vertellen, dan hou je de aandacht vast.’

– Jack Ambriola, historische verhalenverteller

Verhalenvertellers Maarten Noot en Jack Ambriola. Foto Peter van Aalst



‘Zodra je het verhaal achter de grafstenen hoort, gaat het verleden leven.’

– Maarten Noot, historische verhalenverteller



Verhalenroute op de Algemene begraafplaats bij het grafmonument van A.G.A. Verstegen (1870-1936). Foto Peter van Aalst

kunnen de betrokkenheid bij bijvoorbeeld herdenkingen versterken. Bovendien vormen ze een belangrijke ingang om over hedendaagse thema's in gesprek te gaan, bijvoorbeeld met scholieren en jongeren.

Toekomstige generaties

Voor de multimediale aanpak met podcast en video werd bewust gekozen met het oog op de jongeren. De wens leeft om de begraafplaatsverhalen bij jonge generaties onder de aandacht te blijven brengen. Dat moet lukken, want ze zijn vaak geïnteresseerd in geschiedenis, zo blijkt uit onderzoek van Red Thunderbird, en willen leren van het verleden. Daarvoor moet de informatie wel op een voor hen aansprekende manier worden gepresenteerd. De multimediale aanpak helpt hierbij. Aan het idee voor samenwerking met scholen wordt nog gewerkt.

Transitie

Al met al vormt de Verhalenroute een krachtig middel om te gedenken, te leren én te veranderen. Met haar eeuwenoude geschiedenis is de Algemene begraafplaats Den Helder een unieke plek waar de verhalen voor het oprapen liggen. Door de verhalen van de 'stille inwoners' te

vertellen, legden de gemeente Den Helder en de Stichting Historische Grafmonumenten de lokale geschiedenis vast. Samen met de transitie naar wandelpark met de bijzondere functies van begraven, en as verstrooien en bijzetten, wordt de begraafplaats meer relevant voor Den Helder, zijn inwoners, liefhebbers van funerair erfgoed en wandelaars. Deze aanpak helpt om de dood meer bespreekbaar te maken en de cultuurhistorische waarde van de begraafplaats te benadrukken. Bezoekers krijgen een dieper inzicht in de lokale geschiedenis en in de mensen die hun stad en streek hebben gevormd. Zo ondergaat de begraafplaats letterlijk de transformatie van stille, soms zelfs intimiderende, laatste rustplaats tot levendig centrum van geschiedenis en cultuur.

De handleiding voor het gebruik van de QR-codes, *Verhalen bij het graf*, is ook voor niet-LOB-leden verkrijgbaar, voor € 12,50. Voor dat bedrag is er een digitale versie beschikbaar; deze wordt via WeTransfer toegezonden. Wie graag een geprinte versie wil, betaalt ook verzendkosten. S.v.p. het verzoek per e-mail richten aan lob@begraafplaats.nl, voorzien van verzend- en factuurgegevens. Zie ook verhalenbegraafplaatsdenhelder.nl.